

УДК 373.3.017:316.61]:316.454.4](045)
DOI: 10.31499/2706-6258.1(15).2026.359719

КОМАНДНА РОБОТА – ЕФЕКТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ М'ЯКИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Галина Коберник, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти, Уманський національний університет.

ORCID: 0000-0001-9340-8707

E-mail: gh.i.kobernyk@udpu.edu.ua

У статті розглядаються теорія та методика формування в молодших школярів м'яких навичок у процесі організації командної взаємодії. Метою статті є визначення особливостей командної роботи та умов її застосування для розвитку основ м'яких навичок у молодших школярів.

Ефективною для формування м'яких навичок у школярів є організація їхнього навчального співробітництва через включення в спільну командну роботу, яка є первинним середовищем, у якому особистість, зробивши перші кроки, продовжує зростати.

Успішна командна робота в освітній діяльності можлива за дотримання таких умов: стосунки кожного окремого учасника з командою та міжособистісні взаємини всередині групи мають створювати стійке підґрунтя для ефективної взаємодії; усвідомлюється взаємозалежність індивідуальних завдань кожного члена й спільного завдання команди; члени команди відчують підтримку з боку педагогів, адміністрації, оточення та відповідальних осіб.

***Ключові слова:** молодші школярі; педагог; м'які навички; співробітництво; команда; командна робота; навчальна діяльність; лідерські якості.*

TEAMWORK – AN EFFECTIVE ENVIRONMENT FOR DEVELOPING SOFT SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Halyna Kobernyk, Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Elementary Education, Uman National University.

ORCID: 0000-0001-9340-8707

E-mail: gh.i.kobernyk@udpu.edu.ua

The article examines the issue of developing soft skills in primary school students – the skills that help individuals act effectively in various working situations. By these skills, we understand a set of general qualities and abilities that are not specific to any particular profession. The paper analyzes domestic and foreign studies concerning the set of global skills necessary to increase the competitiveness of individuals, businesses, and countries as a whole. We emphasize the importance of creating in primary school an educational environment that contributes to the formation of the foundations of leadership qualities, communication and management talents, the ability to set goals for oneself and others, and to motivate oneself and others to achieve them.

Organizing students' collaborative learning through participation in joint teamwork aimed at solving educational tasks is effective for developing soft skills. Each researcher of this issue intuitively, when analyzing the advantages of teamwork, considers it a primary environment in which a person, having taken the first steps, continues to grow. Based on the study and analysis of scientific sources, we use the term "team" to refer to a small group of people (from 3 to 12 members) who are deliberately and specifically selected to combine their efforts in solving theoretical and practical tasks, relevant life problems, or problematic situations, and who are characterized by goal orientation and partnership-based subject–subject interaction.

During teamwork, favorable conditions are created for developing communication skills, critical thinking, leadership qualities, emotional intelligence, positive thinking, teamwork abilities, self-organization, and more. Successful teamwork in educational activities can occur under the following conditions: the relationship between each team member and the team as a whole, as well as interpersonal relations within the team, form a stable basis for successful cooperation; there is a conscious interdependence between individual tasks and the overall goal of the team; and teams feel supported by teachers, administration, the environment, and relevant people.

Keywords: *primary school students; teacher; soft skills; collaboration; team; teamwork; learning activities; leadership qualities.*

Сьогодні людство стоїть перед низкою складних викликів, подолання яких потребує консолідації людських ресурсів і згуртованості колективів. Результативність будь-якого суб'єкта діяльності визначається не лише професійною майстерністю та особистими якостями окремих працівників, а й ефективністю їхньої спільної праці. Показники діяльності є суттєво вищими тоді, коли люди об'єднуються в команду, а не працюють ізольовано, оскільки в такому разі кожен відповідальніше здійснює власний внесок у досягнення спільної мети. У сучасних умовах особливого значення набувають гнучкі фахівці та керівники, здатні швидко навчатися, орієнтуватися в нових, нестандартних ситуаціях і знаходити оптимальні рішення, тобто ті, хто володіє навичками командної роботи. Саме тому під час добору персоналу роботодавці дедалі більше звертають увагу на вміння претендентів презентувати себе, ефективно співпрацювати в команді та демонструвати розвинені м'які навички.

Щоб задовольнити потреби в таких кадрах, потрібно ще у школі формувати в особистості майбутнього низку м'яких навичок насамперед, знаходити спільну мову з іншими людьми, переконувати їх у правильності своїх думок, налагоджувати та підтримувати взаємодію, доносити особистісні цінності іншим, знаходити підхід до людей, стримано ставитися до їхніх недоліків, не зважаючи на їхні особливості та уникаючи конфліктів. Саме педагог має подбати про гнучкість мислення вихованця, про схильність до пошуку альтернативних рішень, про позитивне налаштування, уміння переконувати, керувати ситуацією, зокрема й в екстремальних умовах.

У закладі освіти необхідно організувати таке освітнє середовище, яке сприятиме розвитку лідерських якостей, комунікативних і організаторських здібностей, уміння визначати цілі для себе й інших, а також надихати себе та оточуючих на їх досягнення. Молодший шкільний вік – це період, упродовж якого закладається основа соціального розвитку дитини: формується система духовних цінностей, ставлення до навколишнього світу, накопичується досвід просоціальної поведінки. Тому вже на етапі навчання в початковій школі в учнів мають цілеспрямовано формуватися основи soft skills – м'яких навичок, і найрезультативніше це відбувається саме у процесі командної роботи.

Ідеї навчання в співпраці та співробітництві не є новими для педагогічної теорії й практики. Ще Я. Коменський підкреслював, що способи діяльності, яких дитина навчається разом із дорослим, вона згодом відтворює у взаємодії з однолітками – в спільній пізнавальній, навчальній, ігровій та інших видах діяльності, де немає жорстко регламентованої взаємодії, і школяр може вибудовувати власну поведінку за внутрішнім спонуканням, зважаючи на власні можливості [1].

Педагогіці співробітництва присвячено значну кількість праць В. Сухомлинського, який наголошував, що завдяки спільним зусиллям і підтримці з боку інших дитина завжди здатна зробити більше й розв'язати складніші завдання, ніж працюючи самостійно. В співпраці вона виявляє себе сильнішою й розумнішою, ніж під час індивідуальної діяльності, долаючи вищий рівень інтелектуальних труднощів [14].

Розвиток дитини як особистості й активного суб'єкта діяльності неодмінно охоплює становлення її інтелектуальної та емоційної сфер, формування стійкості до стресових ситуацій і впевненості у власних силах; виховання позитивного світосприйняття та толерантного ставлення до інших; розвиток лідерських якостей і самостійності, а також формування навчальної мотивації як важливої складової загальної мотивації до самовдосконалення [8].

Для позначення навчальної діяльності, що будується на безпосередній взаємодії між учнями, у наукових працях традиційно застосовували такі поняття, як «групова робота», «спільна навчальна діяльність», «спільно розподілена навчальна діяльність», «колективно розподілена навчальна діяльність», «навчальне співробітництво» тощо.

У сучасних вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних дослідженнях усе частіше використовується поняття «навчальне співробітництво», адже воно є найбільш змістовним, орієнтованим на діяльність і узагальнює інші трактування, охоплюючи як багатосторонню взаємодію учасників навчальної групи, так і співпрацю вчителя з цією групою.

Для нашого дослідження становить інтерес позиція Л. Коваль, яка розглядає навчальне співробітництво як особливу форму взаємин між дитиною та дорослим, необхідну для повноцінного засвоєння теоретичних понять. Воно спрямоване на формування загальних для всіх людей способів мислення та діяльності, а не на індивідуальну унікальність кожної особистості. Навчальне співробітництво має результативний характер, і його підсумком стають нові способи дії, засвоєні дитиною [6].

Окрім завдань навчання та розвитку, навчальне співробітництво відкриває широкі можливості для вирішення виховних завдань молодших школярів. Дослідження Г. Коберник, О. Кондратюк, К. Нор і А. Уварова показують, що спільна навчальна діяльність впливає на виховання не сама по собі, а через ті взаємини, які формуються в її процесі, та через позицію, яку займає школяр у навчальній роботі. Саме ці взаємини мають стати предметом пильної уваги педагога [11, 8, 13, 15].

Отже, розглядаючи та узагальнюючи різні підходи, ми визначаємо навчальне співробітництво як особливу форму навчальної взаємодії учнів між собою та з учителем, для якої характерні особистісна ініціатива дітей, виникнення навчального діалогу, взаємний обмін інформацією та позитивне ставлення до «несхожості» учасників взаємодії. Тому організація навчального співробітництва у форматі спільної командної роботи, спрямованої на розв'язання навчальних завдань, може стати ефективним засобом формування м'яких навичок в учнів.

На жаль, вітчизняні публікації, які детально розкривають особливості саме командної роботи, є поодинокими (І. Андрощук, Т. Базаров, Н. Гавриш, В. Горбунова, Л. Карамушка, О. Коберник, Г. Ложкін, І. Рибкін, О. Янко та ін.). [60], , Цією проблемою займалися і зарубіжні дослідники такі як Р. Джея, С. Джобс, Д. Катценбах, Д. Сміт, С. Морріс, Г. Уілкоккс, Е. Нейзела. Разом із тим, питання формування м'яких навичок в учнів початкової школи через організацію командної роботи досліджене недостатньо й у наукових джерелах трапляється епізодично.

Метою статті є обґрунтування теорії та методики застосування командної роботи в процесі формування м'яких навичок учнів молодшого шкільного віку.

Відомий американський дослідник Іяла Ванзант, аналізуючи психологію команди у своїй мотиваційній праці «Використання внутрішньої сили команди», зазначала, що найефективнішим шляхом досягнення успіху є готовність особистості допомогти іншому досягти його першою [5]. Ці слова складають основу командної роботи, її основний мотив.

П. Ленсіоні, підкреслюючи вагомість командної взаємодії, ставить уміння працювати в команді на перше місце серед компетентностей, необхідних людині для досягнення професійного і життєвого успіху [9, с. 8]. Дослідник наголошує, що командна діяльність не є вродженою якістю, а результатом усвідомленого вибору та стратегічного рішення, тому вона підходить далеко не всім [9, с. 184].

Усі вчені, які звертаються до проблематики командної взаємодії, визначають команду як базове середовище для становлення та розвитку особистості. Команда функціонує як своєрідний «інтелектуальний центр», у якому стираються межі формальних функцій, відповідальність розподіляється між усіма учасниками, а рішення ухвалюються оперативним, креативним та синтетичним на основі поєднання різноманітного досвіду, знань і здібностей.

Значущими для теми дослідження є погляди П. Сенге, який зазначає, що взаємодія членів команди займає провідне місце в їхньому життєвому становленні. Колективна діяльність передбачає активне спілкування, яке набуває форми співтворчості: нові ідеї виникають завдяки їх осмисленню та переосмисленню іншими учасниками. Дискусії, конструктивна критика та інноваційні підходи формують ціннісну основу команди, яка не може бути відтворена в межах іншої організаційної моделі [18].

Спираючись на аналіз літератури, у роботі використано трактування поняття «команда», запропоноване М. Денисюк і О. Коберник: команда – це невелика група (3–12 осіб), спеціально сформована для «об'єднання зусиль у розв'язанні теоретичних і практичних завдань», що потребують партнерської взаємодії та єдиного цілеспрямованого підходу [7].

Термін «командна робота» визначають як узгоджену діяльність групи осіб, що ґрунтується на чітко встановлених правилах та спрямована на досягнення конкретної мети. На думку Т. Зінкевич-Євстигнеєвої, Д. Фролова та Т. Грабенко, сутність командної діяльності розкривають такі її риси:

- спільна робота: команда – це не сукупність розрізнених частин, а єдине ціле, група людей, кожен член якої взаємодоповнює один одного;
- чіткий розподіл завдань у межах командного завдання, усвідомлення членами команди власної відповідальності за доручену частину завдання;
- комунікація: у команді кожен учасник відвертий і чесний та здатний розв'язувати конфліктні ситуації на початкових етапах його виникнення;
- автономія і водночас взаємодія з учителем, іншими суб'єктами освітнього процесу [3, с. 23].

Серед характеристик командної роботи молодших школярів виокремлюють спільність мети, розподіл обов'язків та розвиток позитивних взаємин між учасниками.

Команда виступає психологічно зрілим колективом, у якому кожен учасник може виконувати як лідерські, так і виконавські функції. Її структура передбачає невелику чисельність та визначення ролей, що створює комфортні умови для розвитку особистості та надання їй можливості обрати або змінити роль.

На відміну від традиційного колективу, де індивід адаптується до заданої ролі, команда дозволяє змінювати соціальну позицію, розкривати потенціал та формувати адекватну самооцінку [16].

Таким чином, командна робота не зводиться до механічного об'єднання учнів, а орієнтована на створення умов для максимальної самореалізації в процесі співпраці, що є важливим чинником їхньої подальшої соціальної та освітньої успішності.

Організація командної взаємодії сприяє формуванню комплексу soft skills, серед яких особливо важливими є:

- здатність до командної взаємодії;

- лідерські якості;
- креативність;
- організаторські навички;
- комунікація;
- емоційний інтелект;
- робота з інформацією;
- системне мислення;
- мотивація [7].

М'які навички забезпечують дитині здатність адаптуватися до різних ситуацій, взаємодіяти з іншими та досягати високих результатів [10].

Виконуючи роль лідера, учень набуває впевненості, відповідальності, стратегічного мислення, комунікативності, емоційної стійкості, здатності надихати та організовувати інших. Лідер повинен уміти формулювати завдання, надавати зворотний зв'язок, вирішувати конфлікти, контролювати емоції та брати відповідальність за рішення.

Окрім того, роль керівника допомагає усвідомити інтереси інших, формувати довіру та співпрацю, мотивувати до розвитку. Тому важливо надати кожному учню можливість спробувати себе в ролі капітана команди [7].

Не менш значущою є роль виконавця, оскільки в реальному житті людині доводиться працювати під керівництвом інших. Зміна ролей сприяє розвитку комунікативних навичок, умінню домовлятися, презентувати себе, вести діалог і публічні виступи.

Щоб сформувати ці компетентності, учнів потрібно навчати критичному мисленню, толерантному спілкуванню, вмінню досягати компромісу та розв'язувати проблеми, пов'язані з реальними суспільними потребами [10].

Закон «Про освіту» (ст. 12) наголошує на необхідності сформувати в учнів уміння читати з розумінням, критично мислити, логічно обґрунтовувати позицію, бути ініціативним, управляти емоціями, приймати рішення та співпрацювати [4].

Отже, актуальності набуває розвиток soft skills – здатності працювати в команді, мислити критично, шукати творчі рішення. Командна діяльність створює умови для розвитку логічного, нестандартного, адаптивного та системного мислення.

Організація командної роботи потребує спільного формування правил взаємодії, що сприяють розвитку ввічливості, поваги, стресостійкості, умінню приймати рішення та проявляти емпатію.

Поступове залучення до командної діяльності формує в учнів навички самоорганізації, такі як тайм-менеджмент, самодисципліна, концентрація, робота з інформацією, прагнення до розвитку.

Е. Філіпп (E. Philipp) визначає умови успішної командної взаємодії: стабільні взаємини, наявність особистих та соціальних компетентностей, усвідомлення взаємозалежності завдань, підтримка з боку педагогів та середовища [17].

Завдання педагога – сформувати в дітей розуміння цінності співпраці, ознайомити з правилами взаємодії, організувати спільні творчі проекти, заохочувати до обміну думками, демонструвати власні навички співпраці. Команда не виникає миттєво – її слід цілеспрямовано формувати.

Компетентна організація командної роботи сприяє не лише здобуттю досвіду взаємодії, а й розумінню зв'язку між процесом, результатом та спільною відповідальністю [10].

Отже, командна діяльність надає кожному учаснику можливість розвинути м'які навички, навіть якщо вони не були сформовані раніше. Застосування командних форм роботи є ефективним засобом розвитку soft skills в учнів початкової школи, особливо за

умови системного планування та інтеграції в освітній процес. Це сприяє підготовці дітей до реалій дорослого життя та підвищує їхню майбутню конкурентоспроможність.

Потребують подальшого дослідження питання оптимізації організації командної роботи у процесі вивчення предметів початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Київ : Либідь, 2003. 343 с.
2. Брега Н. Упровадження технології колективно-групового навчання. *Сучасна школа України*. 2011. № 9. С. 9–19.
3. Горбунова В. В. Психологія командотворення: Ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 380 с.
4. Закон про освіту (стаття 12) URL: <https://nushub.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/Наскрізни%20вміння%20спільні%20для%20всіх%20компетентностей.pdf>.
5. Іянла В. І. Використання внутрішньої сили. Ноттінгем. Хей Хаум, 2017. 194 с.
6. Коваль Л. В. Сучасні навчальні технології в початковій школі: навч. посіб. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток», 2006. 227 с.
7. Коберник О. М., Котловий С. А. Формування у здобувачів освіти м'яких навичок (soft-skills) у процесі командної роботи. *Суспільство та наукові інтереси*. 2025. № 3 (11). С. 190–201.
8. Кондратюк О. Інноваційні технології в початковій школі. Київ: Шкільний світ, 2018. 150 с.
9. Ленсіоні П. Ідеальний командний гравець. Як розпізнати й розвинути три основні якості. Харків : КСД, 2017. 192 с.
10. М'які навички як основа організації якісного освітнього процесу. URL : <https://naurok.com.ua/m-yaki-navichki-yak-osnova-organizaci-yakisnogo-osvitnogo-procesu-409864.html>.
11. Наукова бібліотека Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. [Електронний ресурс] Коберник Г. І. Оптимізація форм організації навчальної діяльності молодших школярів сільської школи. URL : <http://library.udpu.org.ua> .
12. Новікова Т. Розвивальне навчання та формування ключових компетентностей учнів. *Початкова освіта*. 2018. № 41. С. 17–21.
13. Нор К. Ф. Ефективність використання групових форм навчальної діяльності молодших школярів: зб. Матеріалів науково-практ. конф. МДПШ. Миколаїв. 1997. С. 72–74.
14. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1971. 242 с.
15. Уваров А. Ю. Кооперація в навчанні: групова робота: навчально-методичний посібник. Київ, 2011. 144 с.
16. Adair J. The concise Adair on teambuilding and motivation. London: Thorogood, 2004. 144 p.
17. Philipp E. Multiprofessionelle Teamentwicklung. Erfolgsfaktoren für die Zusammenarbeit in der Schule. Weinheim und Basel: Beltz-Verlag, 2014. 312 p.
18. Peter S. The Fifth Discipline. The Art and Practice of The Learning Organization. Toronto. Random House, 2006. 464 p.

REFERENCES

1. Bekh I. D. Vykhovannya osobystosti : u 2 kn. Kyiv : Lybid, 2003. 343 s. [in Ukrainian].
2. Breha N. Uprovadzhennya tekhnolohiyi kolektyvno-hrupovoho navchannya. Suchasna shkola Ukrayiny. 2011. № 9. S. 9–19. [in Ukrainian].
3. Horbunova V. V. Psykholohiya komandotvorennya: Tsinnisno-rolovyy pidkhid do formuvannya ta rozvytku komand : monohrafiya. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2014. 380 s. [in Ukrainian].
4. Zakon pro osvitu (stattya 12) <https://nushub.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/Naskrizni%20vmynnya%20spilni%20dlya%20vsikh%20kompetentnostey.pdf> [in Ukrainian].
5. Iyanla V. I. Vykorystannya vnutrishnoyi syly. Nottinhem. Khey Khaum, 2017. 194 s. [in Ukrainian].
6. Koval L. V. Suchasni navchalni tekhnolohiyi v pochatkoviy shkoli: navch. posib. Donetsk: TOV «Yuhovostok», 2006. 227 s. [in Ukrainian].
7. Kobernyk O. M., Kotlovyy S. A. Formuvannya u zdobuvachiv osvity myakykh navychok (soft-skills) u protsesi komandnoyi roboty. Suspilstvo ta naukovy interesy. 2025. №3 (11). S. 190–201. [in Ukrainian].
8. Kondratyuk O. Innovatsiyni tekhnolohiyi v pochatkoviy shkoli. Kyiv: Shkilnyy svit, 2018. 150 s. [in Ukrainian].
9. Lensiony P. Idealnyy komandnyy hravets. Yak rozpiznaty y rozvynuty try osnovni yakosti. Kharkiv : KSD, 2017. 192 s. [in Ukrainian].
10. Myaki navychky yak osnova orhanizatsiyi yakisnogo osvitnogo protsesu. URL : <https://naurok.com.ua/m-yaki-navichki-yak-osnova-organizaci-yakisnogo-osvitnogo-procesu-409864.html> [in Ukrainian].

11. Naukova biblioteka Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universyteta imeni Pavla Tychyny. [Elektronnyy resurs] Kobernyk H. I. Optyimizatsiya form orhanizatsiyi navchalnoyi diyalnosti molodshykh shkolyariv silskoyi shkoly. URL : <http://library.udpu.org.ua> . [in Ukrainian].
12. Novikova T. Rozvyvalne navchannya ta formuvannya klyuchovykh kompetentnostey uchniv. Pochatkova osvita. 2018. № 41. S. 17–21. [in Ukrainian].
13. Nor K. F. Efektyvnist vykorystannya hrupovykh form navchalnoyi diyalnosti molodshykh shkolyariv: zb. Materialiv nauково-prakt. konf. MDPI. Mykolayiv. 1997. S. 72–74. [in Ukrainian].
14. Sukhomlynsky V. O. Sertse viddayu dityam. Kyiv: Radyanska shkola, 1971. 242 s. [in Ukrainian].
15. Uvarov A. Yu. Kooperatsiya v navchanni: hrupova robota: navchalno-metodychnyy posibnyk. Kyiv, 2011. 144 s. [in Ukrainian].
16. Adair J. The concise Adair on teambuilding and motivation. London: Thorogood, 2004. 144 p.
17. Philipp E. Multiprofessionelle Teamentwicklung. Erfolgsfaktoren für die Zusammenarbeit in der Schule. Weinheim und Basel: Beltz-Verlag, 2014. 312 p[in English].
18. Peter S. The Fifth Discipline. The Art and Practice of The Learning Organization. Toronto. Random House, 2006. 464 p[in English].

Стаття надійшла до редакції 02.03.2026 р.

Прийнята до друку 24.03.2026 р.

Опубліковано 02.04.2026 р.